

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Η ΔΟΜΗ ΚΑΙ Η ΣΥΝΘΕΣΗ

5.1.α. Τι είναι η δομή και η σύνθεση του έργου

1. Ραφαήλ, «Η Παναγία με την καρδερίνα», 1520.

Ο **Πλάτωνας** τον 5ο αιώνα π.Χ. στην κλασική Ελλάδα μίλησε για τη σύνθεση ως «τη συμμετρία των μερών προς άλλαλα και προς το όλον».

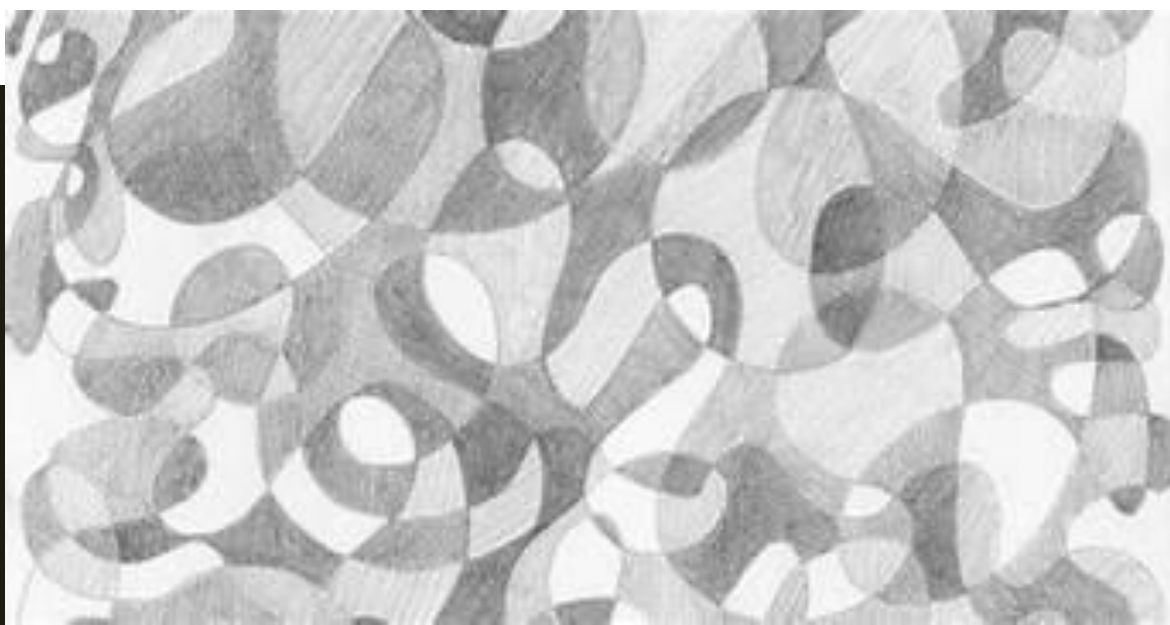
Ο **Λέων Μπατίστα Αλμπέρτι** (Ιταλός αρχιτέκτονας και θεωρητικός της τέχνης στην Αναγέννηση) αναφέρει ότι «σύνθεση είναι η μέθοδος που εφαρμόζει ο ζωγράφος για να συναρθρώσει τα μέρη της εικόνας, πρωταρχικό δομικό στοιχείο είναι οι επιφάνειες και από τη σύνθεσή τους πηγάζει η κομψή αρμονία και χάρη των σωμάτων, δηλαδή η ομορφιά.»

Ο **Πολ Σεζάν** (Γάλλος, 1839-1906) έλεγε: «Να βλέπεις στην φύση τον κύλινδρο, τη σφαίρα και τον κώνο. Η γεωμετρία βοηθάει στο συνεκτικό δέσιμο των αντικειμένων και δίνει μια αίσθηση δομικής σταθερότητας στο έργο.»

Ο **Ανρί Ματίς** (Γάλλος, 1869-1954) θεωρούσε ότι «σύνθεση είναι η τέχνη της ταξινόμησης των διαφορετικών στοιχείων που διαθέτει ο καλλιτέχνης για να εκφράσει τα συναισθήματά του. Η σύνθεση βρίσκεται σε όλη τη διάταξη του έργου: ο χώρος που καταλαμβάνουν τα σώματα, τα κενά που υπάρχουν γύρω τους, οι αναλογίες, όλα αυτά παίζουν το ρόλο τους.»

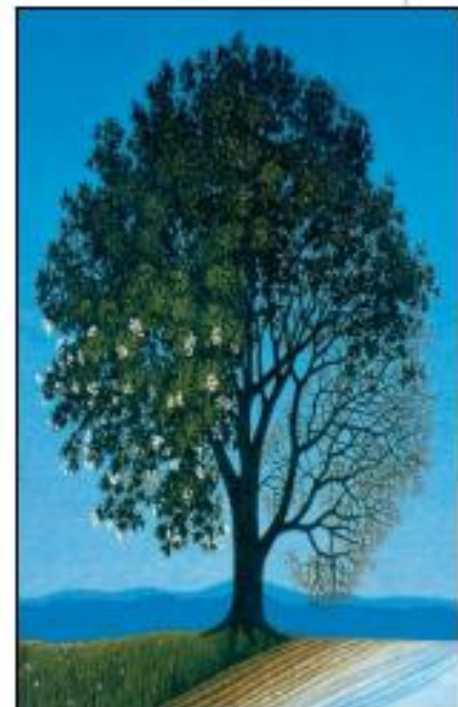
2. Σεζάν, «Φρουτιέρα με φρούτα και ύφασμα», 1872. 3. Ματίς, «Αρμονία σε κόκκινο», 1908.

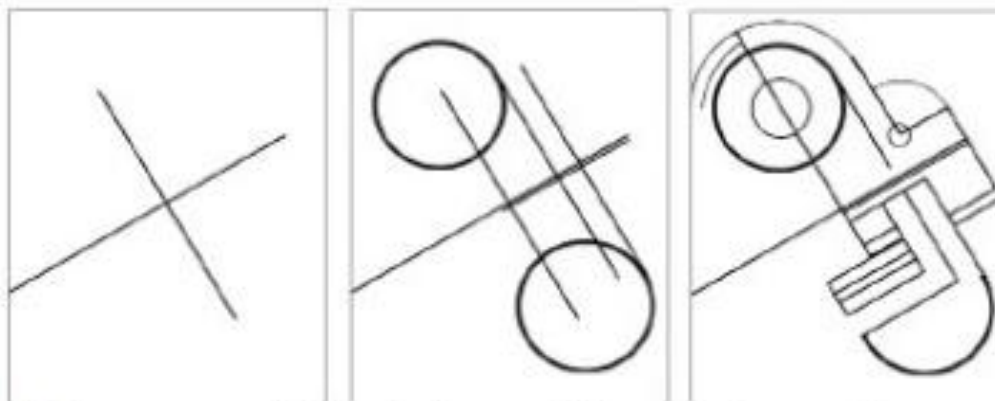
Κάθε στοιχείο στην φύση αλλά και κάθε κατασκευή έχει μια **δομή**, δηλαδή ένα σκελετό στον οποίο στηρίζονται και οργανώνονται όλα τα μέρη του. Π.χ. σε ένα δέντρο με δομικά στοιχεία τον κορμό και τα κλαδιά στηρίζονται τα φύλλα και τα άνθη συνθέτοντας ένα ενιαίο σύνολο (Εικ.4). Όμοια, ένα κτίριο αποτελείται από κολώνες, τοίχους, πάτωμα, στέγη, πόρτες και παράθυρα, που προσαρμόζονται στις σωστές αναλογίες και συνθέτονται ανάλογα με τα υλικά και την αισθητική επιλογή.

Σύνθεση είναι η οργάνωση και η διάταξη όλων των στοιχείων ενός έργου σε ένα ενιαίο σύνολο. Η σύνθεση βασίζεται στα **δομικά στοιχεία** και τις **αρχές της σύνθεσης**.

Η δομή εξασφαλίζει την απαραίτητη συνοχή ανάμεσα στα διάφορα μέρη της σύνθεσης και προδιαγράφει το τελικό αισθητικό αποτέλεσμα, ενώ η σύνθεση αναδεικνύει το θέμα και το περιεχόμενο και διαμορφώνει τη μορφή του έργου.

4.

5. Σχέδια που παρουσιάζουν τη δομή και τη σύνθεση της αφίσας για έκθεση έργων του Μπασουχάους το 1923.

ΘΕΩΡΙΑ ΤΕΧΝΗΣ – ΔΟΜΗ & ΣΥΝΘΕΣΗ

5.1.β.Σύνθεση σημείων, γραμμών και σχημάτων επάνω στην επιφάνεια

Σύμφωνα με τον **Βασίλι Καντίνσκι** (Ρώσος ζωγράφος, θεωρητικός και δάσκαλος της τέχνης, 1866-1944) «η σύνθεση πρέπει να μελετηθεί επάνω στα πρωταρχικά στοιχεία της ζωγραφικής, το σημείο, τη γραμμή και το σχήμα».

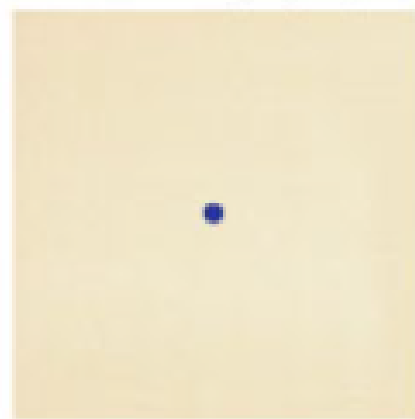
Α. Η επιφάνεια του έργου απελευθερώνει «έναν εσωτερικό ήχο» που απορρέει από το σχήμα της. Π.χ. το τετράγωνο δείχνει ισορροπημένο, το οριζόντιο παραλληλόγραμμο ήρεμο, ενώ το όρθιο παραλληλόγραμμο δυναμικό. Τα στοιχεία που βρίσκονται στο επάνω μέρος της επιφάνειας δίνουν μια αίσθηση ελαφράδας, ελευθερίας και την εντύπωση της κίνησης, ενώ αυτά που βρίσκονται στο κάτω μέρος βαρύτητα.

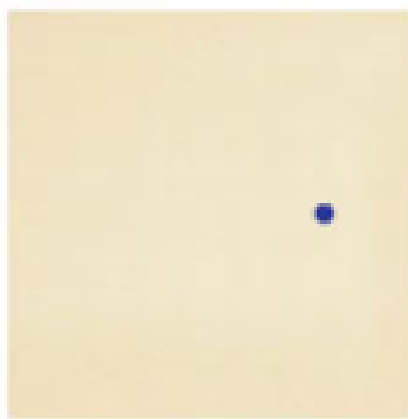
Β. Καντίνσκι, «Χορεύοντας σουίνγκ», 1925.

ΘΕΩΡΙΑ ΤΕΧΝΗΣ – ΔΟΜΗ & ΣΥΝΘΕΣΗ

Β. Ένα σημείο στο κέντρο της επιφάνειας είναι μια πρώτη ζωγραφική εικόνα που δίνει την εντύπωση ότι σπάει τη σιωπή του άδειου χώρου και παράγει τον πρώτο “εικαστικό ήχο” προσδίδοντας μια αίσθηση ακινησίας και στατικότητας (Εικ.7.α). Ένα σημείο στο πλάι μοιάζει να έχει κάποια κίνηση (Εικ.7.β), στο κάτω μέρος μοιάζει να πέφτει (Εικ.7.γ), ενώ στο επάνω μέρος να πετάει (Εικ.7.δ).

7.α

7.β

7.γ

7.δ

ΘΕΩΡΙΑ ΤΕΧΝΗΣ – ΔΟΜΗ & ΣΥΝΘΕΣΗ

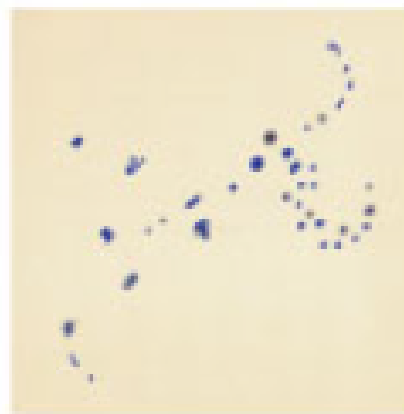
Το σχήμα των σημείων, το μέγεθος, η θέση και το πλήθος τους καθορίζουν τη σύνθεση. Όταν ένα σημείο είναι μεγάλο μοιάζει να είναι μπροστά, ενώ όταν είναι μικρό δείχνει να φεύγει, να απομακρύνεται (Εικ.8.α). Πολλά σημεία, κοντά το ένα στο άλλο φαίνονται σαν ένα σώμα (Εικ.8.β). Όταν είναι σε απόσταση μεταξύ τους, αναδεικνύεται η μοναδικότητα του καθενός και η σύνθεση είναι χαλαρή και ανάλαφρη. Σημεία με διαφορετικά σχήματα αυξάνουν την ένταση. Σημεία διασκορπισμένα σε μια επιφάνεια δημιουργούν ένταση και κινητικότητα (Εικ.8.γ). Τοποθετημένα με κάποια αναγνωρίσιμη διάταξη δημιουργούν σταθερότητα και ηρεμία (Εικ.8.δ).

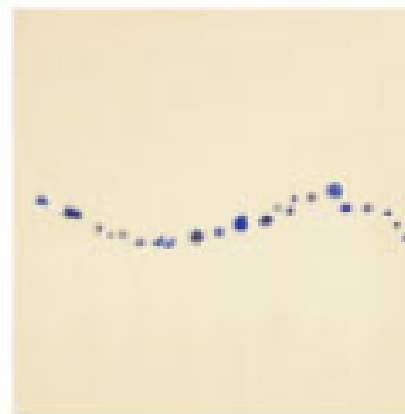
8.α

8.β

8.γ

8.δ

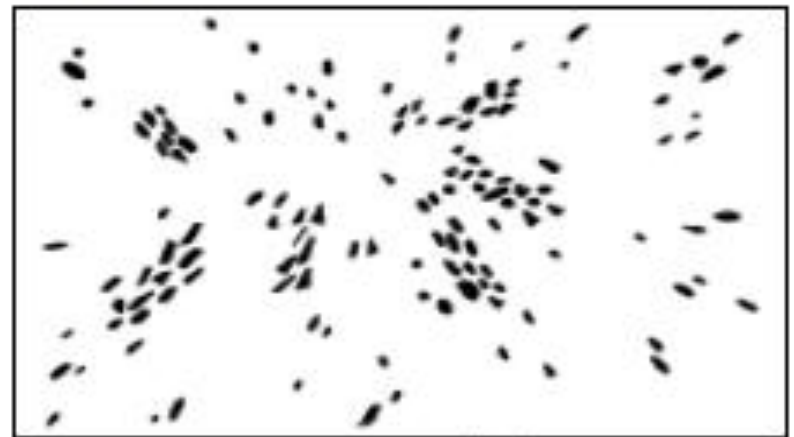
ΘΕΩΡΙΑ ΤΕΧΝΗΣ – ΔΟΜΗ & ΣΥΝΘΕΣΗ

9. Μιρό, «Φιγούρες, πουλιά, αστέρια», 1946.

Τα σημεία από μόνα τους μπορούν να δημιουργήσουν ενδιαφέρουσες συνθέσεις όταν υπάρχει ποικιλία στο σχήμα, το μέγεθος και τη θέση τους.

10. Έργο μαθητή με σημεία.

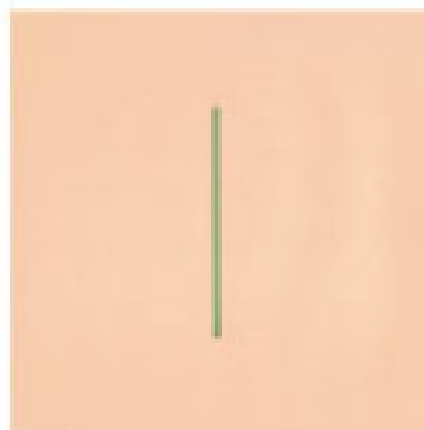
ΘΕΩΡΙΑ ΤΕΧΝΗΣ – ΔΟΜΗ & ΣΥΝΘΕΣΗ

Γ. Μια οριζόντια γραμμή και μια κάθετη που χωρίζουν μια τετράγωνη επιφάνεια σε τέσσερα ίσα μέρη αποτελούν μια πρώτη εικόνα γραμμικής σύνθεσης και μεταδίδουν αίσθηση σύγκρουσης αλλά και ισορροπίας.

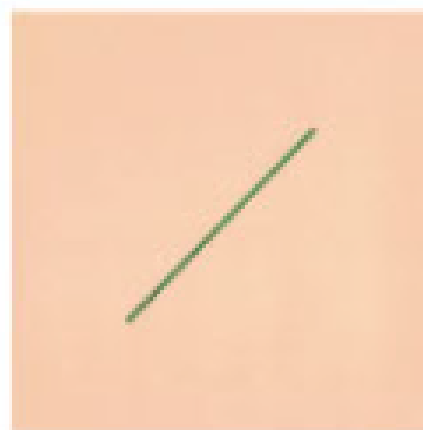
Η οριζόντια γραμμή υποβάλλει ηρεμία και δείχνει παθητική (Εικ.11.α). **Η κατακόρυφη** είναι ενεργητική, δυναμική και αυστηρή (Εικ.11.β). **Η διαγώνια** είναι γεμάτη ένταση και εκφράζει κίνηση και αστάθεια. Η διαγώνια που ξεκινάει από κάτω αριστερά και φτάνει επάνω δεξιά μοιάζει να ανεβαίνει και δίνει την αίσθηση της αισιοδοξίας και της χαράς (Εικ.11.γ). Η διαγώνια από επάνω αριστερά μέχρι κάτω δεξιά μοιάζει να κατεβαίνει και εκφράζει απαισιοδοξία και θλίψη (Εικ.11.δ).

11.α

11.β

11.γ

11.δ

ΘΕΩΡΙΑ ΤΕΧΝΗΣ – ΔΟΜΗ & ΣΥΝΘΕΣΗ

Οι ελεύθερες ευθείες δείχνουν ανεξαρτησία και κίνηση (Εικ.12.α). **Οι τεμνόμενες** υποβάλλουν τη σύγκρουση και την οξύτητα (Εικ.12.β). **Η τεθλασμένη γραμμή** παράγει οξύτητα και ένταση (Εικ.12.γ). **Η καμπύλη γραμμή** εκφράζει ταυτόχρονα κίνηση και ελευθερία, ρευστότητα και ευελιξία (Εικ.12.δ).

12.α

12.β

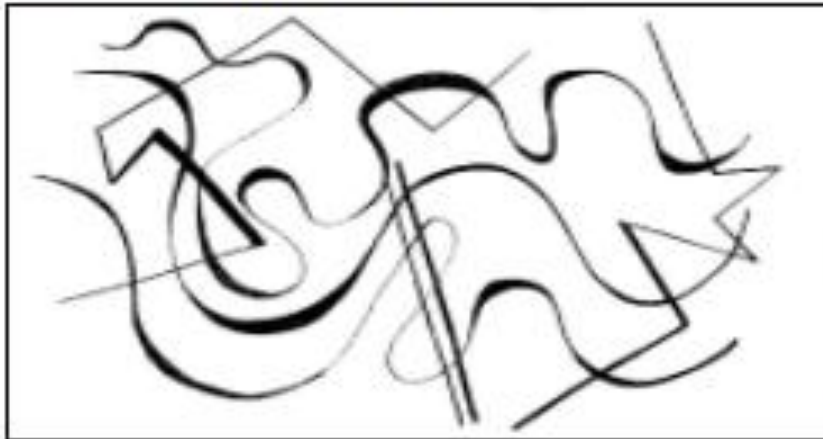
12.γ

12.δ

ΘΕΩΡΙΑ ΤΕΧΝΗΣ – ΔΟΜΗ & ΣΥΝΘΕΣΗ

Όσο μεγαλύτερη είναι η ποικιλία των γραμμών σε μορφή, μέγεθος και πάχος τόσο μεγαλύτερο ενδιαφέρον αποκτά και η σύνθεση.

13. Έργο μαθητή με γραμμές.

14. Κλέε, «Υψηλό πνεύμα», 1939.

Δ. Όταν επάνω σε μια επιφάνεια μια γραμμή ξεκινήσει από ένα σημείο, διανύσει μια διαδρομή και καταλήξει στο ίδιο σημείο δημιουργεί ένα **σχήμα**. Αν η γραμμή που δημιουργεί το σχήμα είναι καμπύλη, τότε και το σχήμα λέγεται **καμπυλωτό**. Αν είναι τεθλασμένη τότε το σχήμα λέγεται **πολύγωνο**.

Τα πιο απλά σχήματα είναι το τετράγωνο, το τρίγωνο και ο κύκλος. Το **τετράγωνο** δείχνει ισορροπημένο, λογικό, σοβαρό και σταθερό, το **τρίγωνο** ορμητικό και εκφράζει σύγκρουση. Ανάλογα με το μέγεθος των πλευρών του, μπορεί να είναι λιγότερο ή περισσότερο σταθερό, επιβλητικό ή ισορροπημένο και δυναμικό. Ο **κύκλος** είναι ένα συγκεντρωμένο, τέλειο σχήμα και μεταδίδει ησυχία, κίνηση και αρμονία.

Ένα τετράγωνο τοποθετημένο παράλληλα με την επιφάνεια του έργου μεταδίδει σταθερότητα και ισορροπία (Εικ. 15.α). Τοποθετημένο με κλίση 45ο βρίσκεται σε ασταθή ισορροπία και προκαλεί ένταση (Εικ. 15.β). Σε τυχαία θέση μεταδίδει έντονη αστάθεια και κινητικότητα (Εικ. 15.γ).

15.α

15.β

15.γ

Ένα ισόπλευρο τρίγωνο τοποθετημένο με τη μια πλευρά του οριζόντια και κάτω, δίνει την αίσθηση ευστάθειας και ισορροπίας (Εικ. 16.α). Με την κορυφή του προς τα κάτω παρουσιάζει αστάθεια, σύγκρουση και ένταση (Εικ. 16.β).

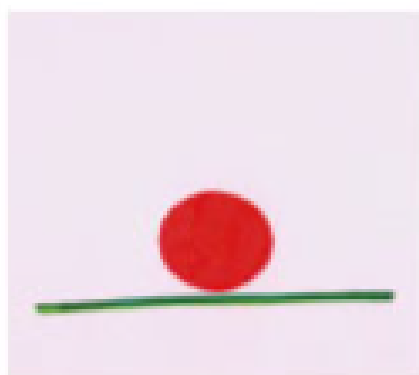

16.α

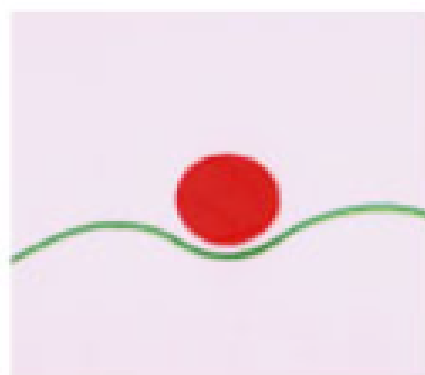

16.β

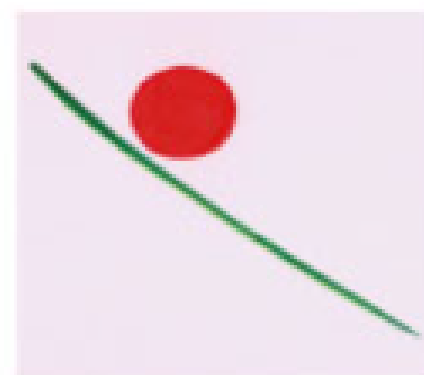
Ο κύκλος, ανάλογα με τις γραμμές που είναι κοντά του, μπορεί να ισορροπεί με αστάθεια (επάνω σε μια οριζόντια ευθεία) (Εικ. 17.α) ή με σταθερότητα (επάνω σε μια καμπύλη) (Εικ. 17.β) ή μπορεί να φαίνεται ότι κυλάει προς κάποια κατεύθυνση (επάνω σε μια λοξή ευθεία) (Εικ. 17.γ).

17.α

17.β

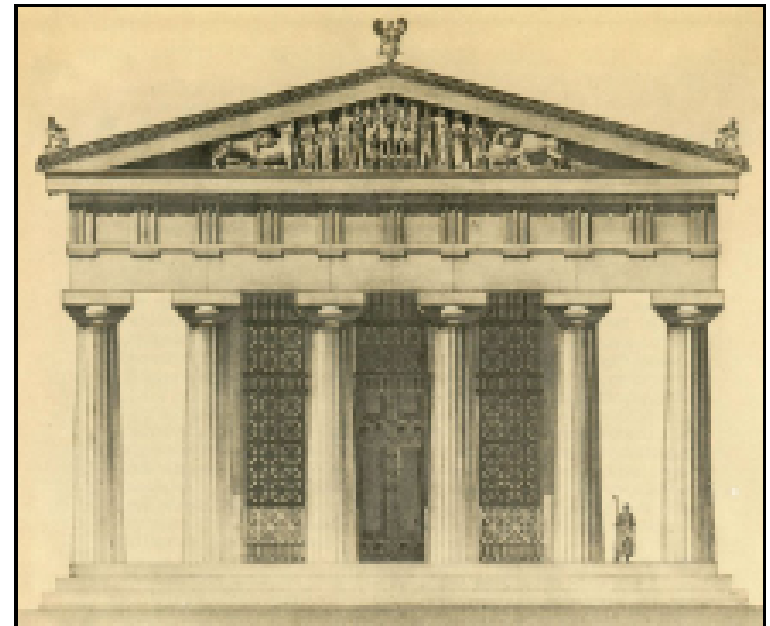
17.γ

5.1.γ. Οι βασικές αρχές της σύνθεσης

1. **Αρμονία:** Όλα τα στοιχεία που συναποτελούν το έργο δημιουργούν ένα σύνολο με ενότητα και συνοχή.

Ο Ματίζ έλεγε: «Ονειρεύομαι μια τέχνη ισορροπίας, καθαρότητας και γαλήνης, κάτι σαν μια αναπαυτική πολυθρόνα, στην οποία να ξεκουράζεται κανείς από τη σωματική κόπωση.» Επιδίωξή του ήταν η χρωματική αρμονία που η απλότητα και η ειλικρίνειά της να δημιουργούν ήρεμες επιφάνειες και μια εκφραστική τέχνη (Εικ.19).

Χρωματική αρμονία μπορεί να δημιουργήσει σε ένα έργο η συνύπαρξη των τριών βασικών χρωμάτων (κόκκινο, κίτρινο, μπλέ), των συμπληρωματικών (κόκκινο-πράσινο, κίτρινο-μοβ, μπλε-πορτοκαλί), των θερμών ή των ψυχρών κ.ά.

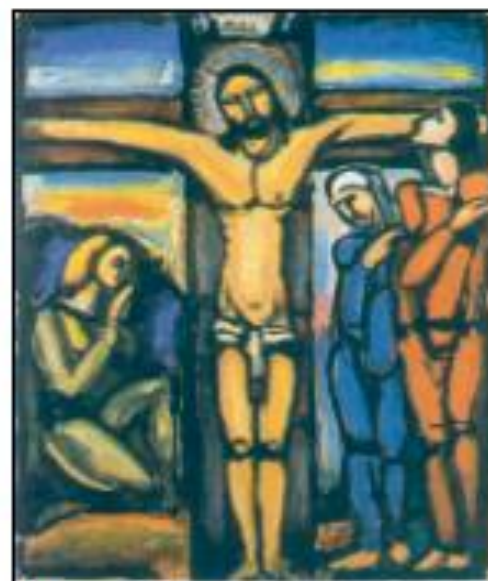
18. Η πρόσοψη του ναού των Αλκμεωνιδών στους Δελφούς, 548 π.Χ. (αναπαράσταση Courby). Οι αρχαίοι ελληνικοί ναοί είναι αρμονικοί επειδή συνταιριάζουν πολλά στοιχεία σε ένα ενιαίο σύνολο. Τα δομικά και ταυτόχρονα πλαστικά τους στοιχεία (κίονες, ζωφόρος, αέτωμα) συνθέτονται σε σωστές αναλογίες με βάση το ανθρώπινο μέτρο.

19. Ματίς, «Μουσική», 1939.

Περιγράψτε μια αρμονική εικόνα, μια αρμονική μουσική και μια αρμονική κίνηση.

20. Ρουό, «Ο Εσταυρωμένος», 1936.

2. Ισορροπία: Όλα τα στοιχεία στο έργο κατανέμονται ζυγισμένα στον χώρο.

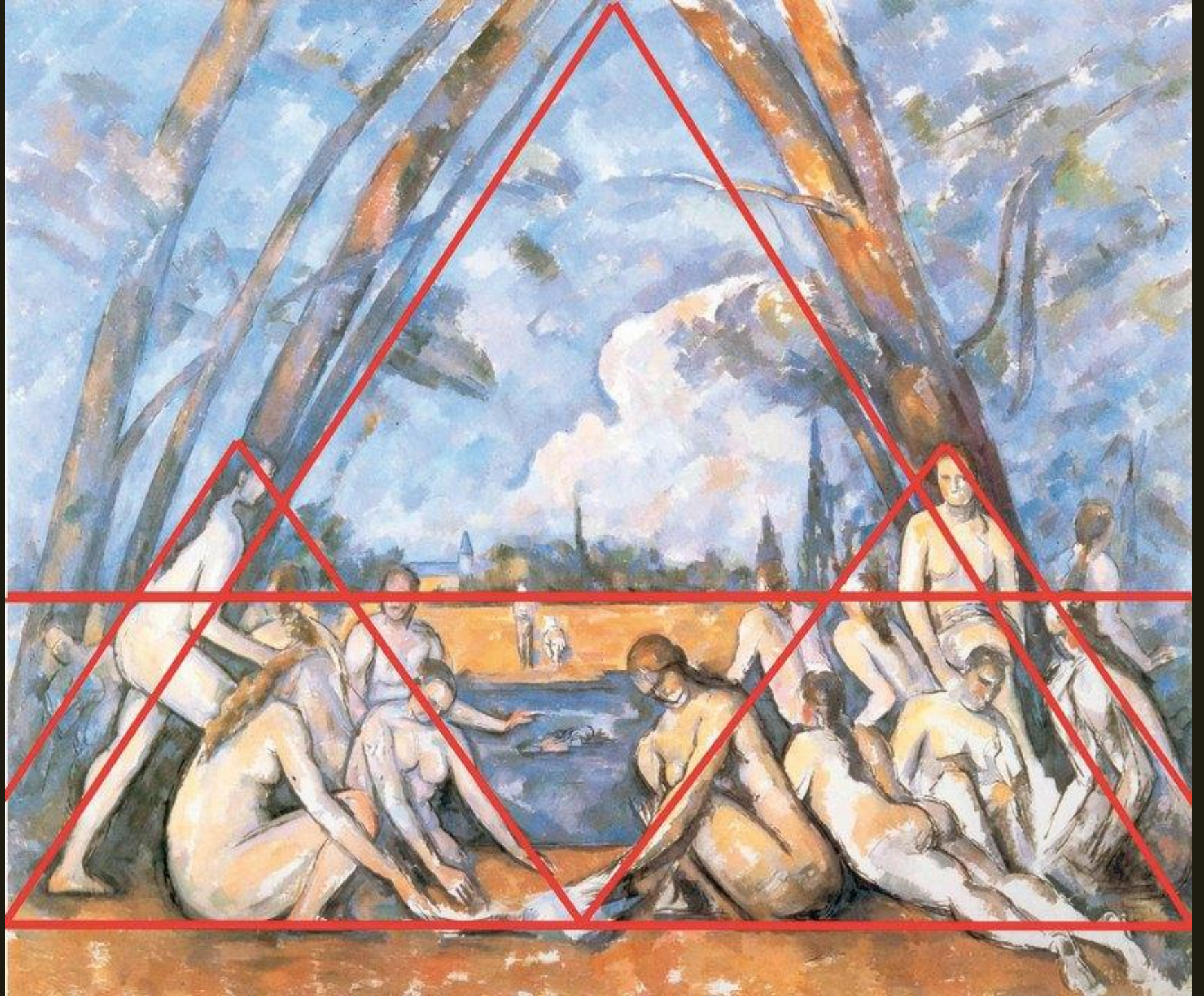
Στην φυσική, ισορροπία θεωρείται η κατάσταση κατά την οποία οι δυνάμεις που δρουν επάνω σε ένα σώμα αντισταθμίζουν ή μια την άλλη σταματώντας τη δράση.

Σε μια ισορροπημένη σύνθεση καμιά αλλαγή δεν φαίνεται να είναι δυνατή και «το όλον προσλαμβάνει το χαρακτήρα του αναγκαίου σε όλα τα μέρη του» (Εικ.20). Μια μη ισορροπημένη σύνθεση μοιάζει τυχαία και παροδική, ενώ τα στοιχεία της σαν «να επιδιώκουν» να αλλάξουν «επιζητώντας» να εναρμονιστούν με το σύνολο. Η πιο απλή ισορροπία είναι η συμμετρία.

Τι μπορείτε να πείτε για την ισορροπία στην φύση και για τα στοιχεία που τη διαταράσσουν;

ΤΕΛΟΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗΣ

ΚΑΛΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΣΥΝΕΧΕΙΑ